

МОВНА ШИЗОФРЕНІЯ НА ТЕЛЕВІЗІЙНИХ КАНАЛАХ УКРАЇНИ

Ірина Мазіпчук

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, м. Львів, Україна,
e-mail: kafradioiteleb@ukr.net*

Проаналізовано розповсюдження електронними засобами масової інформації російсько-української двомовності, програм проросійського спрямування на прикладах телеканалів “Інтер” та “1+1”. Обґрунтовано напрями роботи ЗМІ для вилучення двомовності з українського контенту та передбачення створення національного українськомовного якісного медіапродукту.

Ключові слова: двомовність, телебачення, самоідентичність, україномовний, російськомовний, контент, мовна пастка.

Вступ. Парадоксально, але після Акту проголошення незалежності 24 серпня 1991 року, нині Україна переживає період оновлення незалежності та самоідентифікації. Адже досі не повністю скинуто ворожі інформаційно-психологічні кайдани, не кожний громадянин відчуває потребу спілкуватися в Україні українською мовою. Є чималий прошарок російськомовних патріотів, які захищають Україну від російських агресорів. Вони кажуть, що люблять українську мову, поважають її, але у побуті розмовляють російською, а на державну мову переходять лише за потреби. Таке твердження є результатом соціологічного опитування, проведеного Центром Разумкова 11–23 грудня 2015 року в усіх регіонах України, окрім Криму та Донбасу [7].

Україна перебуває у складній мовній пастці, з якої не так легко вийти. Аби державна мова була присутньою в побуті, людина мусить змінитись морально та психологічно. Вже не спостерігається агресія до української мови, як було це за часів правління Януковича, та все ж російська є домінантною в життєвому середовищі. Як вийти з такої ситуації? Адже йдеться не лише про те, аби людина заговорила українською, головніше – аби українець мислив рідною мовою.

Найефектніший спосіб вивчити будь-яку мову – це потрапити у той осередок, де нею розмовляють. Якщо до людини говорити лише українською певний період часу, то згодом вона почне відповідати саме українською, а не тою мовою, якою спілкувалась раніше. Та це неможливо, коли перебуваєш у країні, де всюди лунає російська: чи то у державних, чи то у приватних структурах. Аби змінити таку ситуацію, потрібно зрозуміти проблему, її витoki, та зазначити певні правила виходу з мовної пастки. Україна повинна говорити державною мовою, як це є в практиці інших цивілізованих країн. Держава може розвиватись лише тоді, коли її громадяни знають правдиву історію, шанують і розвивають національну культуру, дотримуються звичаїв, традицій. Без знання мови всі українські бажання збудовані на піску. Мова: “... не тільки найкраща, але і

найпевніша ознака, за якою ми пізнаємо народ, і разом з тим єдина, незамінна нічим і безсумнівна умова існування народу – це єдність мови” [8, с. 118]. ЗМІ є одним із найважливіших інструментів функціонування української мови. Вони мають можливість поширювати державну мову та розвивати її у всіх сферах життєдіяльності людини. Та, на жаль, не всі ЗМІ у цьому зацікавлені.

Чимало приватних телевізійних компаній ведуть неприховану пропаганду радянсько-російських цінностей через художньо-мистецькі, пізнавальні, розважальні програми. Мережеві приватні радіостанції нахабно нав'язують вульгарні смаки країна-агресора [4]. Сьогодні в Україні, яка у війні з московським агресором виборює остаточну незалежність, російська мова на телебаченні домінує над українською. Власне російщення України не зупинялося. Воно досі триває й навіть посилюється. Фактично, влада сьогодні здійснює пропаганду російсько-української двомовності. Науковці вже дали цьому слушне визначення – мовна шизофренія [13]. На українських телеканалах постійно відбувається мішанина української та російської мов, тобто створюються передумови роздвоєння свідомості.

Відбувається те, чого завжди прагнула політика російського імперіалізму – зруйнувати українську мову зсередини, розхитати, уподібнити до російської так, щоб самі українці “добровільно” від неї відмовились. Окрім того, російськомовна меншина в Україні змушує українськомовну більшість забувати власну мову [13]. Цьому негативно-му явищу сприяють електронні ЗМІ. Так трапилося також тому, що деякі телеменеджери провідних каналів України “виписані” з Росії; української мови не знають і не хочуть знати, а українськомовні програми їм перекладають. Та, власне, створювати український національний продукт навіть не намагаються. Вони не лише не зацікавлені у тому, щоб створити новий українськомовний контент. На жаль, відкидають навіть те, що вже було напрацьовано [1]. Можна стверджувати, що основну небезпеку для української мови створює телебачення. На екрані катастрофічно бракує української мови.

Мовне питання в Україні було і є бурхливою темою для дискусій, особливо тепер – в період російсько-української війни. Проблема функціонування української мови в Україні завжди була в полі зору Олександра Потебні [8] та Юрія Шевельова [12], а також сучасних дослідників Василя Лизанчука [3], Лариси Масенко та Романа Матиса [1], Віктора Набруска [4], Олексі Негребецького [1], Олександри Сербенської [9], Ірини Фаріон [11], Юрія Шевчука [13] та ін. У цих працях розглядається історія розвитку та функціонування української мови в часи російсько-царської, комуністично-радянської імперій та в роки відновленої незалежності України, особливості двомовності, тобто мовної шизофренії. Однак поглибленого вивчення потребує мовна динаміка на телеканалах України як головного чинника впливу на розвиток української культури.

Метою статті є оприлюднення рекомендацій для ЗМІ щодо створення і розвитку українського мовного продукту. **Завдання** – оцінка мовного контенту за період від січня до липня 2016 року на українському телебаченні, як одного з найефективніших ЗМІ, та з'ясування ролі української мови на телеканалах “1+1” та “Інтер”.

Виклад теми. Телеканал “1+1” – український загальнонаціональний канал, який був заснований 1995 року. Він займає 95 % технічного покриття України. Також “1+1”

має розважальний та публіцистичний контент, який розрахований на аудиторію віком від 20 до 60 років. З часу свого створення телеканал займав одне з перших місць за популярністю, тому вже має своїх постійних глядачів.

На телеканал “1+1” виробництво українськомовного контенту збільшилось, а російськомовного навпаки – зменшилось. Та це лише на перший погляд. Насправді телеканал “1+1” – це яскравий приклад мовної шизофренії. Контент повністю двомовний. За півроку (січень – липень 2016 року) російськомовних ефірів було 18 %, українськомовних 19 %, тобто майже однакова кількість. Решта контенту – двомовне (українсько-російське) – це 62 % ефіру (Рисунок 1).

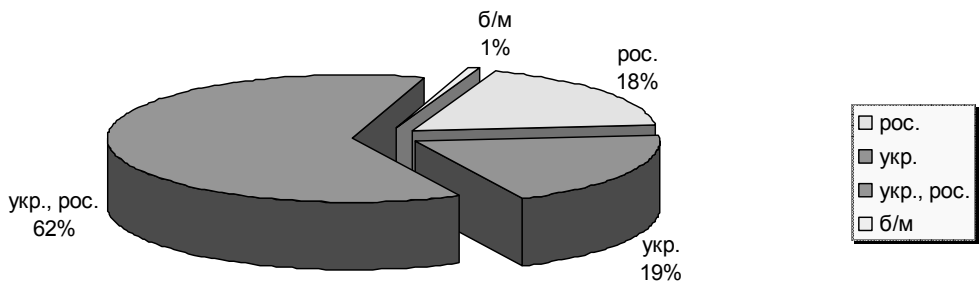


Рис. 1. Діаграми відсоткового розподілу мовного контенту на телеканалі “1+1”

Більша частина телепрограм випускається “змішаною” мовою. Нові серіали медіахолдингу “1+1 Media” російськомовні: “Кардиограмма любви”, “Сваты”, “Чудо”, “Двойная жизнь”, “Между нами, девочками”, “Прости меня, моя любовь”, “Слуга народа”, “Все равно ты будешь мой”, “Избранница”, “Родственнички”, “Мамочки”, “Ведьма”, “Центральная больница”, “Чудо по расписанию” та інші. Окрім того, програми створені студією “95 квартал”, на 95 % російськомовні. Українську мову у цих проектах використовують лише у формі жарту чи глузування.

У “Вечірньому кварталі” українська мова взагалі часто починається і закінчується лише назвою програми, а як ні – то є незмінним об’єктом знуцання і приниження [13]. “Телевізійна служба новин (ТСН)”, “Сніданок з 1+1”, “Сніданок. Вихідний”, “Міняю жінку”, “Чотири весілля”, “Сімейні мелодрами”: ці телепрограми вважаються двомовними. У них або гість/герой програми може бути російськомовним, і тоді ведучі переходять на російську, замість того, щоб перекласти її як іноземну мову, або програму роблять на конфлікті українськомовних та російськомовних, де у першому випадку зображають сільських неосвічених людей, а у другому – багатих та успішних жителів міста.

Мовна шизофренія або лінгвошизофренія – це явище, яке існує, певно лише в Україні. Це послідовний культурний колоніалізм, який передбачає змішання української і російської мов. Це руйнує українську мову на усіх її рівнях. Адже люди, за законами психіки, репродукують ту мову, яку чують навколо себе [13].

Слід розвести українську та російську мову на телебаченні. Російська мова має дублюватись українським перекладом як іноземна мова, як це робить “Голос Амери-

ки”. Якщо телебачення буде мовити російською, то їхні глядачі не лише будуть далі говорити мовою сусіда, а й так само нею мислити.

Телеканал “Інтер” – український загальнонаціональний канал, який був заснований 1996 року. Він займає 99 % технічного покриття України. Також “Інтер” має соціально-розважальний та інформаційний контент, який розрахований на аудиторію від 18 років. 3 часу свого створення телеканал також займав одне з перших місць за популярністю. Постійних глядачів отримав після Помаранчевої революції, тоді телеканал зайняв позиції “Партії регіонів”. У 2014–2015 роках телеканал “Інтер” характеризується про-російською спрямованістю. Останні події 4 вересня 2016 року підтверджують настрої українців, коли центральний телеканал “Інтер” підпалили нібито невідомі активісти. Факт, що проти “Інтеру” та подібних йому каналів досі не порушені судові справи, лише спонукає до самовільних дій пересічних громадян [10]. Та виникає запитання: чи це були пересічні громадяни? Очевидно, що ні. З початком нового політичного сезону в Україні розпочалась масова вистава на тему свободи слова. Олександр Пилипець, директор “НІС”, зазначив, що пожежа відбулась “на тлі неодиноких погроз у бік каналу” [10]. Насправді ж про причини безладу та вакханалії в інформаційному просторі такі: недостатня кількість мотивованих та патріотичних фахівців на телеканалі “Інтер” та політика “невтручання” української влади [2]. Конституція України надає свободу слова, та, окрім цього, вона передбачає й інформаційну безпеку держави. Очевидно, що Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, Міністерство інформаційної політики вже давно законно мали би навести лад на телеканалі “Інтер” та подібних йому ЗМІ, які, через фінансування Російської Федерації, розпалюють нову хвилю тероризму, аби дестабілізувати внутрішню політику України.

Сьогодні телеканал “Інтер” відомий своїми позиціями, які нібито захищають інтереси російськомовних громадян України. Телевізійники в один голос кричать, що їхня цільова аудиторія – це російськомовні українці, права яких обмежують. Насправді ж “Інтер” не хоче, щоби російськомовні українці стали українськомовними. За півроку (січень – липень 2016 року) російськомовних ефірів було 49 %, а двомовних 47 %. Чистого українського контенту було лише 4 % (Рисунок 2).

Російськомовні ефіри – це фільми, серіали та програми, які випускають на телеканалах “Россия 1”, “Первый канал (ОРТ)” та “Россия 24”, а також старі радянські

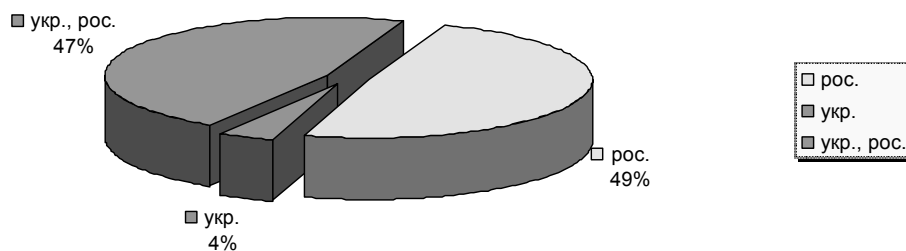


Рис. 2. Діаграми відсоткового розподілу мовного контенту на телеканалі “Інтер”

кінострічки. Окрім того, є так само, як і на “1+1”, двомовний контент, який включає у собі конфлікт між українськомовними “селянками” та російськомовними “жителями міста”: “Судові справи”, “Сімейний суд”, “Стосується кожного”.

Майже всі журналісти та телеведучі телеканалу “Інтер” говорять в ефірі російською мовою. Українську мову вони знають, та роблять усе аби це заперечити чи приховати. Типовим прикладом є телеперсонаж Андрій Данилевич з вечірньої програми “Стосується кожного”. Якщо б в іншій країні, то “фахівці” з такою вимовою ніколи б не отримали праці навіть на провінційному телебаченні чи радіо, то в Україні все навпаки [13].

Телеканал “Інтер” – це пряма загроза інформаційній безпеці України. Телеменеджери запевняють, що вони спрямовують свої трансляції до російськомовних громадян, вони навіть не хочуть спробувати змінити ситуацію мовної шизофренії в Україні, вони потужно сприяли вихованню свого глядача. Тепер вони йдуть йому на зустріч. Телебачення завжди біжить назустріч глядачу. Якби не обмеження, воно б цілодобово показувало б порно [1].

На жаль, російщення не зупинилось в Україні, окрім того, воно набрало повзучої форми. Фактично, телебачення на чолі з олігархами та бізнесменами негласно здійснює пропаганду двомовності. Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення мусить замислитись над тим, аби скоріше провести політику українізації, адже держава втрачає свій культурний та національний дух. Мова – це наша національна ознака, в мові – наша культура, сутність нашої свідомості [8].

Висновки. Висвітлення у ЗМІ проаналізованого контенту спростовує гучні гасла центральних телеканалів про свої проукраїнські позиції. Двомовний ефір повинен бути вилучений з телемовлення. Телеканал “1+1” та “Інтер” мають спрямувати свою політику на утвердження та формування незалежної нації від мовної пастки. Також неприпустимою є пропаганда приниження українців завуальованим гумором і жартами.

Саме представники ЗМІ, зокрема телебачення та Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення, повинні сприяти забезпеченню якісного українськомовного контенту по всій території України. Сьогодні це має бути питання номер один у державі, майбутнє якої залежить від національної свідомості та активної громадянської позиції. Інформаційна безпека України залишається під загрозою – мовна шизофренія на телеекранах домінує, а глядачі при цьому деградують. Щоби припинити руйнування української національної свідомості, то в телепросторі України потрібно, на наш погляд, дотримуватись таких рекомендацій:

- запровадити жорсткі регуляторні та ліцензійні норми, які стосуються власного національного медіапродукту;
- внести зміни до Закону України “Про телебачення та радіомовлення”, які б обмежували російськомовний контент та регулювали пропорції цієї норми протягом доби у загальному обсязі мовлення;
- перекладати на телебаченні будь-яку іноземну мову (російську також) на державну шляхом дублювання, а не титрування;
- змінити внутрішню політику телеканалів, тобто не дозволяти глузувати чи принижувати українську мову та українськомовних героїв ефіру;

- забрати з ефіру двомовні телепрограми (журналісти й телеведучі без винятку мусять говорити державною мовою, виступи гостей телепрограм, а також зарубіжні фільми та серіали перекладати);
- національний медіапродукт не має створюватись іноземною мовою.

Список використаної літератури

1. Гривінський Р. Хто замовляє “шизофренію”? Чому ТБ ігнорує українську мову, – думка експертів / Роман Гривінський // День. – 2015. – С. 28.
2. Іщенко Н. Підпал та його наслідки [Електронний ресурс] / Наталія Іщенко // День. – 9 вересня, 2015. – Режим доступу: <http://day.kyiv.ua/uk/article/media/pidpal-ta-yogo-naslidky>.
3. Лизанчук В. Навічно кайдани кували: факти, документи, коментарі про русифікацію в Україні / Василь Лизанчук. – Львів : Інститут народознавства НАН України, 1995. – 412 с.
4. Набруско В. І. Як подолати кризу в інформаційній сфері [Електронний ресурс] / В. І. Набруско // Слово Просвіти. – 2015. – Режим доступу: <http://slovoprosvity.org/2015/11/27/yak-podolati-krizu-v-informacijnij-sferi/>.
5. Огієнко І. Наука про рідномовні обов’язки / Іван Огієнко. – Львів : Фенікс, 1995. – 46 с.
6. Олійник Є. Мовна шизофренія: російськомовними українцями легко маніпулюють / Євгенія Олійник // Українське Слово. – 24–30 червня, 2015. – С. 13.
7. Полянська Я. Мовне питання: чи має патріот говорити українською? [Електронний ресурс] / Яна Полянська // Радіо Свобода. – 2016. – Режим доступу: <http://www.radiosvoboda.org/a/27933326.html>.
8. Потебня О. Мова. Національність. Денаціоналізація. Статті і фрагменти; [упорядн. і вступна стаття Юрія Шевельова] / Олександр Потебня. – Нью-Йорк, 1992. – 157 с.
9. Сербенська О. Актуальне інтерв’ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей / Олександра Сербенська. – Київ : Вид. центр “Просвіта”, 2001. – 204 с.
10. Торба В. Гра в “блакитний вогник” [Електронний ресурс] / Валентин Торба // День. – 5 вересня, 2015. – Режим доступу: <http://day.kyiv.ua/uk/article/podrobyci/gra-v-blakytynu-vognyk>.
11. Фаріон І. Олександр Потебня у контексті соціолінгвістики / Ірина Фаріон // Слово Просвіти. – 26 листопада – 2 грудня, 2015. – С. 10–11.
12. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941). Стан і статус / Юрій Шевельов. – Чернівці: Рута, 1998. – 296 с.
13. Шевчук Ю. Мовна шизофренія. Quo vadis, Україно? / Юрій Шевчук. – Видавництво Discursus. – 2015. – 60 с.

Стаття надійшла до редколегії 08.10.16

Прийнята до друку 09.11.16

LANGUAGE SCHIZOFRENIA ON UKRAINIAN TV CHANNELS

Iryna Mazipchuk

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky Str., 49, 79044, Lviv, Ukraine,
e-mail: kafradioiteleb@ukr.net*

The article observes how two Ukrainian TV channels Inter and 1+1 form and broadcast their pro-Russian content and regard bilingualism. It also explains how media should defy bilingualism in the Ukrainian content and achieve top-quality national media product.

The aired language content the two Ukrainian channels was in the focus of the research for the period of six months, from January – July of 2016. It contains infographics and other facts that reflect the language policy of the channels and their role in creating of the national media production.

The article also contains analysis of the main policy lines to which the channels lean. While they insist on having a sufficient amount of Ukrainian content in their airtime and reject their pro-Russian stance, the article demystifies these claims with the relevant research findings.

The article amplifies the message that it is the media workers in the first place who should be committed to resolving the issues of bilingualism in Ukraine, rather than fueling them.

In the summary, the article concentrates on some of the ways of such resolution. Among them introduction of new regulatory quotas to promote the national media-product, and introduction of amendments to the Law of Ukraine On Television and Radio Broadcasting to limit the Russian-language presence. The Law will also regulate the proportions of language quotas during the hours of broadcasting throughout the entire media space. The Law will also regulate translation of any foreign (including Russian) language into Ukrainian through dubbing and not through subtitling. It will safeguard against humiliations of the Ukrainian language and Ukrainian speakers, and will ban production in a foreign language.

The offered guidelines and approaches once put to work by the TV channels and lawmakers will help Ukraine to avoid the trap of bilingualism and make the official language be more preferred on the daily basis.

Key words: bilingualism, TV, self-identity, Ukrainian speaking, Russian speaking, content, language trap.